

FRÁSÖGN

af fundi Evrópuráðsþingsins í Strassborg 25.–29. janúar 2010.

Af hálfu Íslandsdeildar Evrópuráðsþingsins sóttu fundinn Lilja Mósesdóttir formaður, Steinunn Valdís Óskarsdóttir varaformaður og Birkir Jón Jónsson, auk Magneu Marinósdóttur, alþjóðaritari. Til hliðar við þingfundinn voru haldnir tvíhliða fundir með landsdeildum Norðurlandanna og Þýskalandi til að gera frekari grein fyrir stöðu mála á Íslandi eftir að forseti Íslands synjaði staðfestingar lögum um ríkisábyrgð lána frá Bretlandi og Hollandi til að borga innstæðueigendum Landsbankans í löndunum tveimur.

Helstu mál á dagskrá þingsins voru kosning forseta Evrópuráðsþingsins, Evrópuráðssamningur um aðgerðir gegn mansali, spilling innan löggæslu, staða fjölmiðlafrelsis, gæsluvarðhald þeirra sem leita hælis eða búsetu innan Evrópu, stjórnarkreppa í Albaníu og aðgerðir til að auka hlut kvenna í stjórnámum en við þær umræður var Steinunn Valdís Óskarsdóttir með erindi. Auk þess fór fram umræða um málefni Mið-Austurlanda og um Háttí vegna hörmunganna í kjölfar jarðskjálftans sem reið yfir 12. janúar.

Mevlüt Çavusoglu frá Tyrklandi var kosinn forseti á fyrsta fundardegi. Hann tók við embætti af Lluís Maria de Puig frá Spáni. Çavusoglu er þingmaður flokkahóps hægrimanna á Evrópuráðsþinginu en flokkahóparnir, sem eru alls fimm talsins, skiptast samkvæmt samkomulagi sín á milli á um að tilnefna frambjóðendur til forseta þingsins. Çavusoglu var einn í framboði og er fyrsti tyrkneski þingmaðurinn sem gegnir embætti forseta síðan Tyrkland gerðist aðili að Evrópuráðinu árið 1949. Einnig fór fram kosning varaforseta, m.a. Lilju Mósesdóttur, sem stýrði fundi á lokadegi þingsins.

Thorbjörn Jagland, framkvæmdastjóri Evrópuráðsins, kynnti í ávarpi sínu til þingsins þær umbætur sem hann vill beita sér fyrir með stuðningi ráðherranefndarinnar og þingsins. Hann vitnaði í grein í *The Economist* þar sem vísað var í Evrópuráðið sem „another talking shop and human rights guardian based in Strasbourg.“ Hann sagði að seinni hlutinn ætti a.m.k. við rök að styðjast og vitnaði síðan í Winston Churchill, forsætisráðherra Bretlands, sem sagði „Jaw, jaw is better than war, war.“ Síðan spurði hann hvar Evrópa stæði án mannréttindadómstólsins, Evrópunefndar um varnir gegn pyntingum og ómannlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu (CPT-nefndin) og Feneyjarnefndarinnar svo dæmi séu tekin. Með Evrópuráðinu hafi mannréttindi verið stofnanagerð. Og í krafti allrar þeirrar umræðu sem færi fram um gildin sem aðildarríki Evrópuráðsins hafa komið sér saman um að stuðla að og standa vörð um þá hafi stjórnskipun og stofnanir Evrópu tekið breytingum. Þegar Jagland ræddi þær breytingar sem hann vill beita sér fyrir benti hann á að Evrópuráðið sameinaði öll ríki Evrópu undir einum hatti og að skilgreint hlutverk ráðsins væri að standa vörð um sameiginleg gildi í álfunni óháð hagsmunum auk þess sem ráðið hefði bæði umboð og tæki til að hafa eftirlit með framfylgd skuldbindinga. Innan ráðsins væri að finna gífulega mikla þekkingu og reynslu og að lokum væri Evrópuráðið eina fjölþjóðlega stofnunin sem hefði þing sem gegndi formlegu hlutverki í starfsemi. Hins vegar sé nauðsynlegt að gera stofnunina sýnilegri og skilvirkari að mati framkvæmdastjórans og til þess að svo geti orðið þarf að gera eftirfarandi: bæta stjórnsýslu og upplýsingamiðlun stofnunarinnar, skerpa á hlutverki stjórnmaladeildarinnar m.a. með því að efla greiningarvinnu til að geta betur séð fyrir áskoranir og grípa til viðeigandi aðgerða, forgangsraða og einblína á verkefni sem skila árangri og koma á innra gæðaeftirliti þar sem lagt yrði mat á árangur af starfi stofnunarinnar og að lokum að gera mannréttindadómstólinn skilvirkari í störfum sínum en þess ber að geta í þessu sambandi að Rússland hefur fullgilt viðauka 14 við Mannréttinasáttmála Evrópu sem er forsenda þess að hægt sé að framkvæma þær endurbætur sem lagðar hafa verið til á starfsemi dómstólsins.

Evrópuráðssamningur um aðgerðir gegn mansali frá 3. maí 2005 gekk í gildi 1. febrúar 2008. Markmið samningsins er að koma í veg fyrir mansal í öllum sínum myndum, bæta réttarstöðu og vitnavernd fórnarlambanna, og auðvelda þar með saksókn gegn þeim sem standa að baki mansali. Það sem einkennir samning Evrópuráðsins í samanburði við aðra alþjóðasamninga er að hann gengur skrefi lengra í ákvæðum um vernd fórnarlamba og leggur jákvæðar skyldur á herðar stjórnvalda. Sem dæmi er gerð sú krafa til stjórnvalda að draga úr eftirspurn eftir fórnarlömbum mansals. Til að uppræta mansal þurfa aðildarríki Evrópuráðsins hins vegar að fullgilda samninginn og þar með samræma löggjöf sína og eiga samvinnu um aðgerðir vegna alþjóðlegs eðlis mansals. Alls hafa 26 af 47 aðildarríkjum Evrópuráðsins fullgilt samninginn. Á fundinum voru þau ríki sem enn hafa ekki fullgilt samninginn, áheyrnarríki Evrópuráðsins og Evrópusambandið, hvött til að fullgilda hann hið fyrsta. Einnig var kallað eftir því að sérfræðinganefndin sem hefur eftirlit með framkvæmd samningsins (GRETA) fengi bæði nægilegan fjölda starfsmanna og fjármagn til starfsemi sinnar. Að lokum var lagt til að haldin yrði ráðstefna árið 2010 um aðgerðir gegn mansali. Í tengslum við umræðuna var fundur með föður fórnarlambmans mansals frá Rússlandi, Nikolay Mikhaylovich Rantsev, en mál hans gegn stjórnvöldum í Kýpur og Rússlandi var tekið fyrir hjá Mannréttindadómstól Evrópu, sem komst að þeirri niðurstöðu 7. janúar sl. að viðkomandi ríki hefðu brugðist skyldum sínum gagnvart fórnarlaminu sem nú er látið.

Spilling meðal dómara, saksóknara og lögreglu grefur undan réttarkerfinu og í umræðu um málið á þinginu voru ríki hvött til þess m.a. að láta hæfniskröfur ráða vali við mannaráðningar og að setja sér siðareglur.

Fjölmiðlafrelsi á víða undir högg að sækja og öryggi fréttamanna að sama skapi. Evrópuráðsþingið samþykkti tilmæli til ráðherraráðsins þar sem m.a. er farið fram á að meiðyrðalöggjöf sé ekki notuð í þeim tilgangi að koma í veg fyrir gagnrýna fjölmiðlaumræðu og hvatt var til þess að upplýsingum um meint brot á fjölmiðlafrelsi yrði kerfisbundið safnað saman í því skyni að kortleggja vandann og koma með tillögur að aðgerðum til úrbóta.

Fjöldi þeirra sem leita hælís eða búsetu í Evrópu hefur farið vaxandi undanfarin ár. Samhliða auknum fjölda hælisleitenda og innflytjenda hefur gæsluvarðhaldsvist færst í aukana á meðan verið er að ákvarða í málum viðkomandi einstaklinga. Í ljósi þessa kynnti Evrópuráðsþingið leiðbeinandi reglur um gæsluvarðhaldsvist og viðmið um lágmarksaðbúnað gæsluvarðhaldsvistavera og beindi auk þess þeim tilmælum til ráðherraráðsins að taka slíkar reglur upp. Einnig var hvatt til þess að aðildarríkin notuðu aðrar aðferðir en gæsluvarðhaldsvist eins og dvöl í sérstökum húsakynnum, lausn á grundvelli trygginga af einhverju tagi eða rafrænt eftirlit með þeim einstaklingum sem biðu ákvörðunar yfirvalda.

Stjórnarkreppa hefur ríkt í Albaníu síðan þingskosningarnar fóru fram í júní 2009. Stjórnarandstaðan, sem neitar að viðurkenna úrslit kosninganna þvert á niðurstöðu alþjóðlegra kosningaefirlitsmanna, hefur sniðgengið þingið síðan kosningarnar fóru fram. Evrópuráðsþingið beindi þeim tilmælum til stjórnar að stofna sérstaka rannsóknarnefnd til að skoða framkvæmd og úrslit kosninganna og þeim tilmælum til stjórnarandstöðunnar að taka þátt í þingstörfum á meðan kosningarnar væru í skoðun. Jafnframt að forsætisnefnd Evrópuráðsþingsins sækir Albaníu heim og aðstoði forseta landsins við að miðla málum í deilum stjórnar og stjórnarandstöðu.

Í umræðum um aukinn hlut kvenna í stjórn málum í krafti fyrirkomulags kosningalöggjafar kom fram að eingöngu 20% þingmanna og 5% forsætisráðherra væru kvenkyns. Það væri ógn við lýðræði. Í ræðu Steinunnar Valdísar Óskarsdóttur var vikið að stöðunni héraendis eftir síðustu Alþingiskosningar þar sem hlutur kvenna á þingi fór úr 31% í 43% og þar sem kona varð í fyrsta sinn forsætisráðherra. Hún benti á að staðan hér heima væri þó engin tilviljun þar sem báðir stjórnarflokkarnir hefðu fyrir kosningar beitt sér fyrir því að hafa jafnan fjölda kvenna og karla á framboðslistum sínum og einnig notað fléttulista til að tryggja að jafnmörg þingsæti féllu í karlkyns og kvenkyns þingmanna. Í ljósi tilmæla Evrópuráðsþingsins um að beita m.a. aðferðum í anda jákvæðrar mismununar, eins og

kynjakvóta, til að auka hlut kvenna í stjórnámálum benti Steinunn Valdís á að í reynd hafi kynjakvóti verið í gildi í aldaradir þar sem kynferði karla frekar en einstaklingsbundnir hæfileikar og geta hafi ráðið miklu um dreifingu valda í samfélaginu bæði í stjórn- og efnahagsmálum. Það væri því ekkert að því að beita sömu aðferðum en með formlegum hætti við að vinna upp hið sögulega forskot sem karlar hafa á konur.

Utandagskrárumræða fór fram um ástandið á Haítí eftir jarðskjálfann 12. janúar sl. Var því fagnað hversu vel alþjóðasamfélagið hefði brugðist við en jafnframt gagnrýnt að dreifing hjálparganga væri ekki eins vel skipulögð og best yrði á kosið.

Í umræðu um málefni Mið-Austurlanda var frumkvæði Baraks Obama, Bandaríkjaforseta, fagnað auk heimsókna Hillary Clinton, bandaríska utanríkisráðherra, yfirlýsing utanríkisráðherra ESB frá 8. desember, friðarfrumkvæði Arabalanda, og aðkomu Rússa að lausn deilunnar milli stjórna Palestínu og Ísraels. Voru fulltrúar beggja þjóða hvattir til að setjast að samningaborðinu að nýju til að ræða „tveggja ríkja – tveggja þjóða“ lausninni sem er uppi á borðinu. Daniel Ayalon, aðstoðarutanríkisráðherra Ísraels, og Mohammad Shtayyeh, ráðherra opinberra framkvæmda og húsnæðismála í heimastjórn Palestínu voru með ávörp.

Eftirfarandi tignargestir ávörpuðu þingið auk þeirra sem áður hafa verið nefndir: Micheline Calmy-Rey, utanríkisráðherra Sviss og formaður ráðherranefndar Evrópuráðsins, George A. Papandreou, forsætisráðherra Grikklands, Franco Frattini, utanríkisráðherra Ítalíu, Miklós Haraszti, fulltrúi Öryggis- og samvinnustofnunar Evrópu á sviði fjölmiðlafrelsis, og Wolfgang Petritsch, sendiherra og fyrrum sérlegur fulltrúi í málefnum Bosníu-Hersegóvínu.

Eftirfarandi ályktanir, álit og tilmæli voru samþykkt á þinginu:

- Ályktun 1700 um ástandið í Mið-Austurlöndum.
- Ályktun 1701 um virkni lýðræðisstofnana í Bosníu og Hersegóvínu.
- Ályktun 1702 um Evrópusamninginn um aðgerðir gegn mansali.
- Ályktun 1703 um spillingu innan löggæslu.
- Ályktun 1704 um trúarbragðafrelsi og önnur mannréttindi minnihluta í Tyrklandi sem eru ekki Íslamstrúar og minnihluta múslima í Thrace (Austur-Grikklandi).
- Ályktun 1705 um þröskuldi og aðra þætti kosningakerfa sem hafa áhrif á val fulltrúa til þingsetu í aðildarríkum Evrópuráðsins.
- Ályktun 1706 um aukinn hlut kvenna í stjórnámálum í krafti fyrirkomulags kosningakerfa.
- Ályktun 1707 um gæsluvarðhaldsvist þeirra sem leita hælís eða búsetu í Evrópu.
- Ályktun 1708 um úrlausn á vanda flóttamanna varðandi eignir.
- Ályktun 1709 um virkni lýðræðisstofnana í Albaníu.
- Tilmæli 1894 um virkni lýðræðisstofnana í Bosníu og Hersegóvínu.
- Tilmæli 1895 um Evrópusamninginn um aðgerðir gegn mansali.
- Tilmæli 1896 um spillingu innan löggæslu.
- Tilmæli 1897 um fjölmiðlafrelsi.
- Tilmæli 1898 um þröskuldi og aðra þætti kosningakerfa sem hafa áhrif á val fulltrúa til þingsetu í aðildarríkum Evrópuráðsins.
- Tilmæli 1899 um aukinn hlut kvenna í stjórnámálum í krafti fyrirkomulags kosningakerfa.
- Tilmæli 1900 um gæsluvarðhaldsvist þeirra sem leita hælís eða búsetu í Evrópu.
- Tilmæli 1901 um úrlausn á vanda flóttamanna varðandi eignir.
- Tilmæli 1902 um virkni lýðræðisstofnana í Albaníu.
- Tilmæli 1903 um að 15 ár eru liðin frá alþjóðlegu fólksfjöldaráðstefnunni.

Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar og á vefsvæðinu <http://assembly.coe.int>.